

Pekka Kaarninen

Tapaustudkimus historiikkien lähteistä: mielisairaalahistoriikit

Kaarninen, Pekka, Tapaustudkimus historiikkien lähteistä: mielisairaalahistoriikit [A case study of literary sources used in historical accounts: histories of Finnish mental hospitals]. Kirjastotiede ja informatiikka 9 (3): 85–90, 1990.

The use of source materials by amateur historians writing historic accounts of institutions differs from that used by professional researchers. In the article, this phenomenon is illustrated by the results of a study of eight relatively recent historical accounts of mental hospitals. This topic was selected because it lies at the intersection of history of psychiatry, health care and communal administration. The source material best known and most used by amateur historians was from the field of history of mental health care.

Address: Satamakatu 8 B 16, SF-33200 Tampere, Finland.

Viiteanalyysiä on usein käytetty menetelmänä tutkittaessa tietyn alan ydinkirjallisuutta. Sen avulla on tutkittu eniten käytettyä, parasta tai eniten vaikuttanutta kirjallisuutta ja sen ominaisuuksia. (Rautio & Suhonen 1981a, 10) Viiteanalyysin soveltamismahdollisuudet ovat olleet moninaisia ja tutkimuksia on voitu tehdä monin tavoin.

Pelkistetyimmässä muodossaan viiteanalyysi on lähdeanalyysiä, jossa tarkastellaan vain julkaisujen lähdeluetteloita. Tällainen pelkkien lähdeluetteloiden tutkiminen on kuitenkin saanut osakseen runsaasti kritiikkiä. On esitetty, että sen sijasta pitäisi tutkia viitteitä tekstiyhteydessään, jotta saataisiin selville viitteiden merkitys julkaisulle. Lähdeluetteloiden analysointi on katsottu liian suppeaksi, koska se ei kerro riittävästi välittyneestä tieteellisestä kommunikaatiosta. (esim. Smith 1981, 98–99; Kärki 1987, 28–30; Rautio & Suhonen 1981b, 19–25)

Lähdeluettelot kertovat kuitenkin aina jotakin tieteellisestä kommunikaatiosta, vaikka niiden perusteella saadut tulokset saattavat tarkemmassa analyysissä osoittautua virheelliseksi tai ainakin vajavaisiksi. Lähdeluetteloista ku-

vastuu myös jonkinlainen arvostusaspekti. (Rautio & Suhonen 1981a, 9, 14)

Viiteanalyysia on lisäksi kritisoitu mm. siitä, että sen soveltaminen laajojen vertailujen tekemiseen on ongelmallista ja sen käyttöä suositellaankin vain hyvin rajattuihin aloihin (esim. Luukkonen 1990, 34–36). On myös tähdennetty, että olisi tunnettava sen alan julkaisemisrakenteet, jonka viittauskäytäntöjä tutkitaan (Okko 1990, 17).

Tässä tapaustudkimuksessa tarkastellaan mielisairaalahistoriikkien lähdeluetteloita. Ne on valittu tarkastelun kohteeksi, koska mielisairaalan historia sijoittuu monen eri alan leikkauksipisteeseen. Hallintohistoriassa se liittyy ennen kaikkea kunnallishallinnon historiaan. Lääketieteen historiassa mielisairaalat liittyvät erityisesti psykiatrian ja toisaalta psykologian historiaan. Laajemmin mielisairaalat liittyvät suomalaisen sosiaalihistoriaan ja toisaalta yleiseen Suomen historiaan.

Pelkkien lähdeluetteloiden tarkasteluun on kaksi pääasiallista syytä. Yksi syy on se, että tutkimuksen kohteena olevissa historiikeissa ei aina ole ilmoitettu lähdeviitteitä, joten viitteitä ei voi tarkastella tekstiyhteydessään kovin-

kaan helposti. Humanistisen tutkimuksen hajanainen viittauskäytäntö ilmenee selvästi näissä julkaisuissa (ks. Stone 1982, 305). Toinen syy on se, että tällä tavoin halutaan selvittää miten lähdeluetteloiden kautta voidaan tarkastella samaa tutkimuskohdetta käsitteleviä julkaisuja ja niiden käyttämiä yhteisiä lähteitä. Lisäksi tarkastellaan myös mitä kirjallisuutta olisi ollut olemassa aiheesta ja sitä kautta tutkitaan mitä kirjallisuutta ei ole käytetty. Siten tutkitaan onko historianantutkimuksessa jotain sellaista kirjallisuutta, johon pitää aina viitata sekä toisaalta onko historianantutkimuksen alalla kirjallisuutta, joka syystä tai toisesta ei yllä historiikkien lähdeluetteloihin.

Historiikit menneisyyden tutkimuksena

Tutkimuksen aineistona ovat 1970- ja 1980-luvuilla kirjoitetut suomalaiset mielisairaaloitten historiikit (ks. luettelo artikkelin lopussa). Suomessa perustettiin 1920-luvulla runsaasti kuntayhtymien piirimielisairaaloita (Pesonen 1980, 515). Nämä sairaalat viettivät 1970- ja 1980-luvulla merkkivuotia ja useiden laitosten historiat kirjoitettiin tällöin. Teosten kirjoittajina ovat olleet lääkärit, hallinto- ja kunnallisan edustajat tai ammattimaisesti historiikkeja kirjoittavat tai historiaa opiskelleet henkilöt. Osa kirjoittajista on toiminut virka- tai luotamustehtävissä kyseisessä sairaalassa.

Menneisyyttä käsittelevä teksti voi ilmetä erilaisissa muodoissa. Historian kirjallisuus on laajaa ja siihen kuuluu paljon myös muiden kuin varsinaisten historianantutkijoiden tai tutkijakoulutuksen saaneiden henkilöiden laatimia menneisyyttä koskevia kirjoituksia. Pentti Renvall on erottanut historiikit varsinaisista historianantutkimuksista. Erona hän pitää sitä, että historiikki ennemminkin kirjaa ja merkitsee muistiin tapahtumia kuin pyrkii ymmärtämään menneisyyden ihmisen toiminnasta lähteneitä rakennetekonaisuuksia ja liittämään ne yhteyksiinsä. (Renvall 1965, 265)

Käsittelytavaltaan mielisairaalahistoriikit ovat varsin erilaisia. Ne eivät ole yhdenlaisen historiikkikaavan mukaisesti tehtyjä, vaan niissä on päädytty varsin erilaisiin esitystapoihin. Kaikki teokset kuitenkin edustavat historiikiksi

soveltuvaa esitystapaa, vaikka ne olisi tehty historianantutkimuksen menetelmiä ja tavoitteita noudattaen.

Historiikkia eivät sido tiukat tieteellisen esitystavan vaatimukset. Siksi on yleistä, että niissä ei aina ilmoiteta lähdeviittauksia kovinkaan tarkasti. Tähän vaikuttaa tietenkin se, että usein historiikkeja kirjoittavat muut kuin ammattitutkijat. Kuitenkin kyseessä on kirjallisuuden muoto, joka sisältää paljon ja merkittävää tietoa menneisyydestä. Pelkästään lähdeviitteiden puutteen vuoksi sitä ei voi pitää vähemmän tärkeänä kuin varsinaista tieteellistä historianantutkimusta (ks. kuitenkin Tommila 1989, 264). Tutkimuksia, joissa ei käytetä lähdeviitteitä on runsaasti myös muilla humanistisilla aloilla (esim. Cullars 1989, 311).

Tarkastelu kohdistuu kahdeksaan mielisairaalahistoriikkiin, jotka ovat ilmestyneet vuosina 1973–1985. Lähdeviitteet on neljässä historiikissa. Lähdeluettelo on kaikissa, mutta niiden sisältämät tiedot vaihtelevat runsaasti. Yhdessä ei ole erillistä lähdeluetteloa, vaan lähdeviiteluettelo, jossa on bibliografiset tiedot.

Alkuperäislähteet

Historiantutkimuksen tärkein lähdeaineisto ovat alkuperäiset lähteet, jotka ovat samalta ajalta kuin käsiteltävät tapahtumat. Alkuperäislähteitä säilytetään arkistoissa. (Renvall 1965, 138; Heikkinen 1980, 23–25) Alkuperäislähteiden merkitys humanistiselle tutkimukselle on todettu monissa kyselytutkimuksissa (esim. Tuori 1987, 8–9). Näistä historiikeista on seitsemässä käytetty arkistolähteitä, jotka useimmiten ovat olleet kyseisen sairaalan omasta arkistosta. Joskus on käytetty myös sairaalan sijaintikunnan arkistoa.

Törnävän historiikissa ei ole mainittu ollenkaan arkistolähteitä, joten se on poikkeuksellinen historiateos. Siinä on kuitenkin käytetty varsin runsaasti sanomalehtiaineistoa. Ne ovat itse asiassa tämän tutkimuksen tärkein lähde-ryhmä. Niiden perusteella on pyritty tavoittamaan menneisyys ja siten ne ovat ainakin historiikin kirjoittajalle edustaneet alkuperäistä lähdeaineistoa, joka on kertonut miten asiat omana aikanaan olivat. Vaikka Törnävän historiikin lähdeviitteissä ei mainita arkistolähteitä, voi tekstistä päätellä että ilmeisesti kirjoit-

taja on käyttänyt ainakin sairaalan arkistoa, mutta kirjan loppupuolella ei lähdeviitteitä ole enää mainittu.

Komiteamietinnöistä ovat tärkeimmät vuoden 1908 mielisairaskomitea ja vuoden 1943 ns. Pilppulan komitea, joka käsitteli valtion-apua piirimielisairaaloille. Näitä komiteamietintöjä on käytetty neljässä historiikissa. Virallisjulkaisujen käytön selvittelyä haittaa se seikka, että niitä ei välttämättä ilmoiteta erikseen lähdeluetteloissa, vaan ne on voitu laskea arkistoaineistoksi, jota myöskään ei ole eritelty. Syynä voi olla se, että kirjoittaja ei ole tuntenut historiantutkimuksen tapaa ilmoittaa lähteitä tai lähdeluettelosta ei ole haluttu tehdä liian laajaa ja yksityiskohtaista, koska keskiveritolukija ei sitä kuitenkaan lue.

Haastattelututkimukset ja viiteanalyysit osoittavat arkistolähteiden tärkeyden historiantutkimuksessa. Tutkimukset osoittavat myös kirjallisuuden merkityksen. Jonesin, Chapmanin ja Woodsin tutkimus esittää kuitenkin arkistolähteiden osuudeksi vain viidenneksen historiantutkimuksen lähteistä. (Jones & Chapman & Woods 1972, 140–141) Historiikkien kirjoittajat voivat kuitenkin pitää arkistolähteitä niin tärkeinä, että kirjallisuus on jäänyt tutkimuksessa vähemmälle huomiolle. Sairaalan omasta arkistostahan periaatteessa löytyy kaikki se mitä sairaalassa on tapahtunut. Mihin siten kirjallisuutta sairaalan historian tutkimuksessa tarvittaisiin? Vastausta ei tarvitse hakea kaukaa: yleisten linjojen kartoittamiseen ja taustojen löytämiseen. Koska kyseessä ovat mielisairaalat niin myös lääketieteellisestä tai psykologisesta kirjallisuudesta voitaisiin löytää tietoja hoidon kehityksestä.

Mielisairaalahoidon historiategokset

Suomalaisen mielisairaanhoidon ainoa kokonaisesitys on vuodelta 1938. Se on A. Sarvilinnan lääketieteen väitöskirja Mielisairaanhoidon kehityksestä Suomessa vuoteen 1919. Siinä tutkitaan niin varhaista aikaa, että sen käsittelemät asiat eivät liity kaikkien tässä tarkasteltavien sairaaloiden historiaan. Kuitenkin teos on mukana kuuden kirjan lähdeluetteloissa. Se puuttuu Harjavallan ja Hattelmalan historiikeista. Hattelmala on perustettu vasta 1932, jo-

ten sen historiikin kirjoittajalle Sarvilinnan teoksesta ei liene ollut hyötyä. Sen sijaan Sarvilinna käsittelee Suomen vanhimman kuntayhtymän mielisairaalan Harjavallan piirimielisairaalan perustamiseen liittyvät asiat. Harjavallan historiikki pyrkii kuitenkin olemaan epätavallinen historiikki ja kirjan luonteen vuoksi siinä ei kiinnitetä huomiota mahdollisimman kattavaan lähdeluetteluun.

Sarvilinnan teos käsittelee hyvin perusteellisesti kaikkien Suomessa olleiden mielisairaaloiden vaiheet. Se sisältää myös suoria lainauksia asiakirjoista, joten se on painetun lähdejulkaisun luonteinen. Se voi siis osin korvata arkistolähteet. Nimenomaan se korvaa valtion viranomaisten arkistojen käytön, koska siinä on julkaistu lääkintöhallituksen ja muiden valtion viranomaisten mielisairaanhoidon koskevia asiakirjoja.

Toinen Suomessa ilmestynyt alan historiaa käsittelevä teos on Martti Kailan Psykiatrian historia (1966). Kirja käsittelee aihetta lääketieteen historian kannalta. Sekin esiintyy kuuden historiikin lähdeluettelossa. Se puuttuu Sirkka Törrösen kirjoittamien kahden historiikin lähdeluetteloista.

Lääkintöalan vaiheista Suomessa on kirjoittanut Niilo Pesonen. Hänen kirjoitustaan sisäasiainministeriön historiassa Siviilitoimituskunta—sisäasiainministeriö 1869—1969 ei mainita yhdessäkään tutkitussa lähdeluettelossa. Lapinlahden historiikissa on kuitenkin eräitä muita Pesosen kirjoituksia ja Rauhan sairaalan historiikissa Pesosen muistelmat. Niilo Pesosen kirjoittama lääkintöhallituksen historia Terveystien puolesta sairautta vastaan ilmestyi 1980. Se on lääkintöalan ja sairaalahistorian kannalta keskeisin lähde-teos maassamme. Useimmat tässä käsitellyt historiikit ovat kuitenkin ilmestyneet ennen Pesosen tutkimusta. Neljässä lähdeluettelossa se olisi voinut olla, mutta se ei ole yhdessäkään. Tätä seikkaa voidaan pitää jokseenkin yllättävänä, koska teos olisi ilman muuta tarjonnut erinomaisen lähtökohdan myös mielisairaaloiden historiikin kirjoittajalle. Toisaalta Pesonenkin on käyttänyt lähteenään Sarvilinnaa ja toisaalta samaa lääkintöhallituksen arkistoa, joten ehkä Sarvilinna on korvannut Pesosen. Ajatus, että vanhempi kirja korvaa uudemman ei kuitenkaan ole viiteanalyysitutkijoiden hyväksymä. Olisiko historiantutkimuksessa, jossa käytetään vanhempaa kirjallisuutta asia toisin päin. (Jones & Chapman & Woods

1972, 148; Nederhof... et al. 424; Immroth 1974, 259; Burchard 1965, 223; ks kuitenkin Rautio & Suhonen 1981b, 54)

Mielisairaaloita käsittelevä muu kirjallisuus

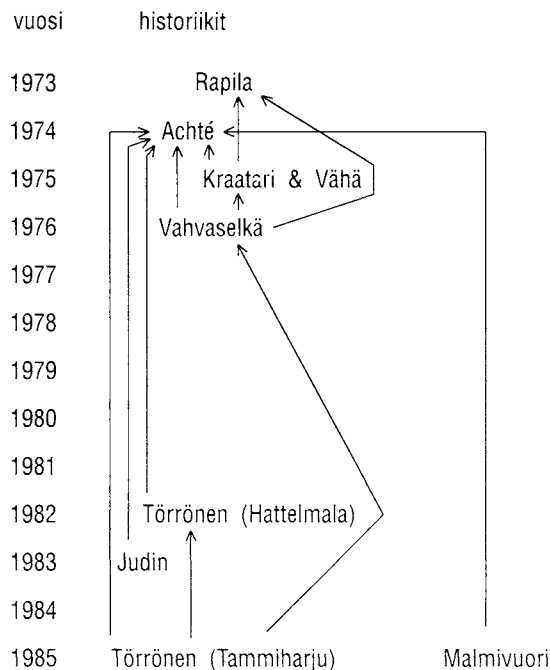
Mielisairaaloiden yhteistyöstä on kirjoitettu Suomessa kaksi historiikkia. Elo Heiskala on koonnut 10-vuotishistoriikin Piirimielisairaalain keskusyhdistys 1927–1937 ja saman yhdistyksen 50-vuotishistoriikki on Sirkka Törrösen kirjoittama 50 vuotta työtä mielenterveyden hyväksi (1978). Heiskalan suppea 10-vuotishistoriikki on mainittu vain yhdessä lähdeluettelossa, nimittäin edelleenkin valtion sairaalana olevan Niuvanniemen sairaalan historiikissa, vaikka juuri sen vaiheista Heiskala ei kerro mitään. Heiskalan kirja on sisällöltään varsin suppea ja niin vanha, että se on vaikeasti tavoitettavissa.

Törrösen teos olisi voinut olla neljän historiikin lähdeluettelossa ja se on näistä kolmessa, joista tosin kaksi on Törrösen itsensä kirjoittamia.

Muiden sairaaloiden tarinat ovat lähinnä vertailuaineistoa toisille historiikkeille. Niitä onkin käytetty runsaasti. Itse asiassa kaikki ovat käyttäneet jonkin muun sairaalan historiikkia. Yleisimmin se on Achtén teos, joka sisältää myös mielisairaanhoidon historiaan yleensä liittyviä asioita. Achtéta ovat käyttäneet kaikki kuusi sen jälkeen ilmestynyttä historiikkia, joten se on tavoittanut kaikki myöhemmät historiankirjoittajat. Achtén kirja on toiseksi vanhin tässä tarkastelluista historiikkeista. Sen julkaisi kaupallinen kustantaja ja sen kirjoittaja on tunnettu henkilö. Siksi se sai julkisuutta ja se on helposti tavoitettavissa. Oheinen kuvio 1 kuvaa historiikkien viittaussuhteita. 1970-luvulla ne viittasivat selkeästi aikaisempiin historiikkeihin. Myös Achté ja Rapila ovat käyttäneet varhaisempia historiikkeja, jotka ovat ilmestyneet ennen 1970-lukua.

Muu kirjallisuus

Mielisairaaloita voi tarkastella myös sitä kautta miten ilmiö on liitetty taustaansa eli miten menneisyys on rakenteellisessa suhteessa ny-

Kuvio 1. Mielisairaalahistoriikkien väliset viittaussuhteet

kyäikaan. Renvallin mukaan se on historian-tutkimuksen edellytys (Renvall 1965, 387). Täs-sä ovat mahdollisia lähteitä kunnallisjärjestö-jen historiat, joissa tarkastellaan perusteellisesti myös sairaalatoimen järjestämistä. Esimerkki-nä ovat Kalevi Hentilän Suomen kaupunkiliit-to 1912–1962 ja Heikki Eskelisen Suomen kunnallisliiton historia Paikallisen kansanval-lan puolesta (1974). Niitä ei ole käytetty yhdes-kään tutkituista historiikeista. Kunnallisliit-tojen historioiden nimen perusteella ei ilmene mitä kaikkea ne sisältävät. Toisaalta humanis-tisen tutkimuksen alalla käytetyssä monogra-fiakirjallisuudessa on havaittu puutteita (Burc-hard 1965, 223).

Paikallishistoriallista kirjallisuutta on käytet-ty seitsemässä historiikissa. Sellainen puuttuu vain Oulun historiikista. Tästä voisi päätellä, että sairaalatoimintaa tarkastellaan enemmän paikallisena kuin kuntien yhteisenä toiminta-na. Ainakin paikallishistoriallinen kirjallisuus on käytetympää kuin kunnallisjärjestöjä koske-va kirjallisuus. Kuitenkin suurin osa näistä mielisairaaloista on kuntainliittojen omistuksessa. Toisaalta paikallishistoriallista kirjallisuutta on varsin runsaasti ja se on helposti tavoitettavis-sa kirjastojen maakunta- ja kotiseutukokoel-mien ja paikallisbibliografioiden avulla. Kun-tainliittoja koskeva aineisto puolestaan löytyy helposti sairaaloiden arkistoista.

Lääketieteellistä tai psykiatrista lähdekirjal-lisuutta on käytetty kuudessa historiikissa. Törnävän ja Tammiharjun historiikeissa niitä ei ole käytetty. Törnävän historiikin erikoislaatuisuus tulikin jo mainittua. Sen tekijän aineistonaan käyttämässä sanomalehtiartikkeleissa on kuit-tenkin käsitelty myös yleisemmin mielisairaanhoidoa. Käytetty lääketieteellinen kirjallisuus on useimmiten ollut mielisairaanhoidon oppi-kirjoja. Niitä on kolmessa historiikissa. Eniten lääketieteellistä kirjallisuutta on Achtén kirjas-sa. Se on varsin luonnollista, koska kirjoittaja on ylilääkäri ja tutkija. Achtén mainitsemista lääketieteellisistä lähteistä melkein kaikki ovat muulla kuin suomen kielellä.

Haastattelu on myös yleinen historian-tutki-muksen tiedonhankintatapa. Näistä historii-keista kuudessa on ilmoitettu lähdeluettelon yhteydessä haastateltavat ja Harjavallan histo-

riikissakin on mukana haastatteluja, jotka on liitetty kirjaan erillisiksi luvuiksi. Sen sijaan Törnävän historiikissa ei ole haastatteluja, mut-ta teoksen lopussa on johtavien viranhaltijoi-den laatimat kirjoitukset sairaalan nykyisestä tilanteesta.

Johtopäätökset

Mielisairaalahistoriikit ovat melko selkeästi teoksia, jotka on ymmärrettävissä ainakin läh-deluetteloidensa perusteella historiikeiksi sa-massa merkityksessä kuin Pentti Renvall erot-taa historian-tutkimuksen historiikeista. Ne ei-vät pyri aiheensa yhdistämiseen yleisempään aikaan ja taustaan, vaan käsittelevät kohdetta omana kokonaisuutenaan. Tämä todettiin tut-kittaessa sekä käytettyä että käyttämättä jäänyt-tä kirjallisuutta.

Lähdeluetteloista löytyi joitakin yhteisiä kir-joja (Achté, Kaila, Sarvilinna), jotka edustavat suomalaista alan julkaisutoiminnan ydintä. Niiden käyttöaste onkin varsin korkea. Eräät kir-jat muodostuvat samaa aihepiiriä tarkasteleville historiikin kirjoittajille tärkeiksi lähde-tekseiksi ja ne mainitaan lähes aina. Sen sijaan uudem-man kirjallisuuden käyttö voi olla vähäistä. Mutta kun tarkasteltavaksi tulevat hiemankin laajemmat yhteydet, ovat puutteet suuria. Näi-den kahdeksan historiikin erilaisuus osaltaan kuvastaa sitä erilaisuutta, josta suomalainen historiaa käsittelevä kirjallisuus koostuu.

Tapaustutkimus herätti joukon kysymyksiä, jotka koskevat viittamisen syitä. Sama koskee viiteanalyttistä tutkimusta yleisemminkin. Se herättää usein kysymyksiä, joihin vastaaminen kootun aineiston pohjalta on lähes mahdoton-ta. Vaikka tutkituista lähdeluetteloista löytyi yhteinen ydin, eivät viittaukset kohdistu kaik-keen aiheesta saatavilla olevaan kirjallisuuteen, jota saattaisi olettaa käytetyn. Historiantutki-muksen laaja-alaisuus ei ilmene historiikkien lähdeluetteloissa. Silti ne antavat kuvan miten historiikeissa on tapana koota lähdekirjallisuutta.

Hyväksytty julkaistavaksi 20. 9. 1990.

Tarkastellut historiikit

- Achté, Kalle, Satakolmekymmentä vuotta psykiatria. Lapinlahden sairaala 1841—1971. Hki, Ota-va, 1974.
- Judin Tauno, Harjavallan sairaala 1903—1983. Kahdeksankymmentä vuotta mielisairaanhoidoa Länsi-Satakunnassa. Harjavalta, Harjavallan sairaalan kuntainliitto, 1983.
- Kraatari, Vappu & Vähä, Eero, Oulun keskusmielisairaala 1925—1975. Viisi vuosikymmentä järjestelmällistä mielisairaanhoidoa Oulun ja Lapin läänissä. Oulu, Oulun mielisairaanhoidopiirin kuntainliitto, 1975.
- Malmivuori, Jorma, Niuvanniemen sairaalan historia 1885—1985. Kuopio, Kuopion yliopisto, 1985. (Kuopion yliopiston julkaisuja. Lääketiede. Tilastot ja selvitykset 1/1985).
- Rapila, Alpo K., Törnävän sairaala 1923—1973. Viisi vuosikymmentä järjestelmällistä mielisairaanhoidoa Vaasan läänissä. Seinäjoki, Törnävän sairaalan kuntainliitto, 1973.
- Törrönen, Sirkka, Hattelmalan sairaala 1932—1982. Hämeenlinna, Etelä-Hämeen mielisairaanhoidopiirin kuntainliitto, 1982.
- Törrönen, Sirkka, Tammiharjun sairaalan ja Etelä-Suomen mielisairaanhoidopiirin historia 1924—1984. Tammisaari, Etelä-Suomen mielisairaanhoidopiirin kuntainliitto, 1985.
- Vahvaselkä, V.-P., Rauhan sairaala 1926—1976. 50 vuotta mielisairaanhoidoa Viipurin ja Kymen läänissä. Imatra, Kaakkois-Suomen mielisairaanhoidopiirin kuntainliitto, 1976.

Lähteet

- Burchard, John E., How humanists use a library. Teoksessa *Intrex*: report of a planning conference on information transfer experiments. Cambridge, Mass. 1965. s. 219—223.
- Cullars, John, Citation characteristics of french and german literary monographs. *Library Quarterly* 59 (4): 305—325. 1989.
- Heikkinen, Antero, Historian tutkimuksen päämäärät ja menetelmät. Hki 1980.
- Immroth, John Phillip, Information needs for the humanities. Teoksessa *Information science search for identity*. New York 1974. s. 249—262.
- Jones, Clyve & Chapman, Michael & Woods, Pamela Carr, The characteristics of the literature used by historians. *Journal of Librarianship* 4 (3): 137—156. 1972.
- Kärki, Riitta, Formaali tieteellinen kommunikaatio suomalaisessa tiedotustutkimuksessa. Analyysi tiedotusopillisten artikkeleiden lähteistä 1970—1984. Tampere 1987. (Tampereen yliopisto, Tiedotusopin laitos, Julkaisuja, Sarja A 59/1987).
- Luukkonen, Terttu, Citation in the rhetorical, reward, and communication systems of science. Tampere 1990. (Acta Universitatis Tamperensis ser A vol 285).
- Nederhof, A.J. & Zwaan, R.A. & De Bruin, R.E. & Dekker, P.J., Assessing the usefulness of bibliometric indicators for humanities and the social and behavioural sciences: a comparative study. *Scientometrics* 15 (5—6): 423—435. 1989.
- Okko, Marjatta, Käsikirjoituksesta viitattavaksi julkaisuksi; tapaustutkimus. Kirjastotiede ja informatiikka 9 (1): 17—28. 1990.
- Pesonen, Niilo, Terveiden puolesta—sairautta vastaan. Terveiden- ja sairaanhoito Suomessa 1800-ja 1900-luvulla. Porvoo 1980.
- Rautio, Pertti & Suhonen, Pertti, Mihin viiteanalyysi kelpaa? Silmäys viimeaikaiseen tutkimukseen ja keskusteluun. Kirjastotiede ja informatiikka 1 (1): 8—16. 1981. (a)
- Rautio, Pertti & Suhonen, Pertti, Yhteiskuntatieteiden tietovirrat ja suomalainen tutkija. Raportti sosiologian ja valtio-opin väitöskirjojen lähteistöstä. Hki 1981. (Suomen Akatemian julkaisuja 2/1981) (b)
- Renvall, Pentti, Nykyajan historiantutkimus. Porvoo 1965.
- Smith, Linda, Citation analysis. *Library Trends* 30 (1): 83—106. 1981.
- Stone, Sue, Humanities scholars: information needs and uses. *Journal of Documentation* 38 (4): 292—313. 1982.
- Tommila, Päiviö, Suomen historiankirjoitus. Tutkimuksen historia. Porvoo 1989.
- Tuori, Katri, Humanistien työtavoista ja työskentelyedellytyksistä Helsingin yliopistossa. Hki 1987. (Helsingin yliopiston kirjasto, Monistesarja 15).